

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ενότητα 1. Η εποχή του Διαφωτισμού



Α. Εξελίξεις στην Ευρώπη κατά τον 17^ο και 18^ο αι.

- θεαματική αύξηση του πληθυσμού
- **Οικονομικές** μεταβολές: μεταβολές στην **αγροτική οικονομία** (μεγάλα αγροκτήματα, νέες μέθοδοι καλλιέργειας, χρήση μηχανών) ⇒ αγροτική επανάσταση
- **εμπόριο** Ευρώπης-Αφρικής-Αμερικής ⇒ συσσώρευση κεφαλαίων από Ευρωπαίους επιχειρηματίες
- αυξημένη ζήτηση προϊόντων ⇒ χρήση νέων μηχανών στην παραγωγή
- πολλοί πρώην αγρότες καταφεύγουν στις πόλεις αναζητώντας εργασία και εισόδημα
- ⇒ μεγάλα εργοστάσια, **εκβιομηχάνιση** (**Μ. Βρετανία 1750-1780**): α' φάση της Βιομηχανικής Επανάστασης
- ♦ **Κοινωνικές** μεταβολές: αστική τάξη (= βιομήχανοι, τραπεζίτες, μεγαλέμποροι) ενισχύουν την θέση τους
- ♦ Οι **αριστοκράτες** προσπαθούν να διαφυλάξουν τα προνόμιά τους (στη Μ. Βρετανία δραστηριοποιούνται σε οικονομικές δραστηριότητες)
- ♦ **Αγρότες** και **ασθενέστερα** κοινωνικά στρώματα πόλεων ζουν σε άσχημες συνθήκες.
- **Πολιτικές** εξελίξεις: στασιμότητα ⇒ απόλυτη μοναρχία (Ωστόσο, στη Μ. Βρετανία κάποια προνόμια στους οικονομικά ισχυρότερους)
- ✗ **Πρόοδος φυσικών επιστημών**: απελευθέρωση από προλήψεις Μεσαίωνα
- ✗ Διανοούμενοι προσπαθούν **με τη λογική** να ανακαλύψουν φυσικούς νόμους, που πιστεύουν ότι διέπουν τη λειτουργία του κόσμου (Φράνσις Μπέικον ή Βάκων, Ντεκάρτ ή Καρτέσιος, Τζον Λοκ, Ισαάκ Νιούτων ή Νεύτων)

Β. Το κίνημα του Διαφωτισμού

- Πρόκειται για ένα ευρωπαϊκό πνευματικό κίνημα με βασικές θέσεις:

- ☺ την απόρριψη κάθε αυθεντίας
- ☺ την κριτική κάθε υφιστάμενης γνώσης
- ☺ την αποδοχή της λογικής ως του μόνου ασφαλούς τρόπου ερμηνείας του κόσμου
- ☺ την πεποίθηση ότι ο άνθρωπος μπορεί να προοδεύει διαρκώς.
- ❖ Πρωτοεμφανίστηκε στην Αγγλία, στα τέλη του 17ου αιώνα.
- ❖ Εδραιώθηκε στη Γαλλία το 18ο αι. και εξαπλώθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο.
- ❖ Κορυφαίοι διαφωτιστές: Ρουσό, Βολτέρος, Μοντεσκιέ, Ντιντερό.

Γιατί ο Διαφωτισμός υπήρξε πολιτικό κίνημα;

- ❖ Μέσα από το Διαφωτισμό η αστική τάξη διεκδίκησε τα επιχειρήματα που θα τεκμηριώναν το δικαίωμά της να ασκήσει εξουσία.

Ποια είναι τα «**φυσικά δικαιώματα**» που διακήρυξε ο Διαφωτισμός ως θεμελιώδη πολιτική έννοια;

- ❖ ζωής
- ❖ ιδιοκτησίας
- ❖ ισονομίας
- ❖ ελευθερία σκέψης και έκφρασης,
- ❖ τα οποία δεν μπορεί να καταργήσει καμιά εξουσία.
- ❖ Τα ονόμασε φυσικά, καθώς προκύπτουν από την ιδιότητα του ανθρώπου και μόνο.

Τι σημαίνει η θεωρία του «κοινωνικού συμβολαίου» του Τζον Λοκ;

- ❖ Οι πολίτες παραχώρησαν στο κράτος ορισμένες από τις ελευθερίες τους και ως αντάλλαγμα αυτό τους εξασφάλισε την ασφάλεια.
- ❖ Εάν το κράτος παραβαίνει τους όρους του συμβολαίου και γίνεται τυραννικό, τότε οι πολίτες έχουν το δικαίωμα της επανάστασης.

Ποιες υπήρξαν οι πολιτικές θέσεις του Ζαν Ζακ Ρουσό;

- ❖ Την πολιτική εξουσία πρέπει να τη διαχειρίζεται ο λαός και όχι κάποιος ηγεμόνας
- ❖ Γενική Βούληση = εκφράζει το δημόσιο συμφέρον μέσα από τη συμμετοχή του λαού στη λήψη των αποφάσεων.

Τι γνωρίζετε για την αρχή της «διάκρισης των εξουσιών», που υποστήριξε ο Μοντεσκιέ;

Η εξουσία να μοιράζεται σε τρεις διαφορετικούς φορείς, ώστε οι φορείς της εκτελεστικής εξουσίας να μη συγκεντρώνουν υπερβολική δύναμη.

- Η εκτελεστική εξουσία πρέπει να ασκείται από το σώμα που εφαρμόζει τους νόμους – κυβέρνηση.
- Η νομοθετική από το σώμα που θεσπίζει τους νόμους – βουλή.
- Δικαστική από εκείνους που ελέγχουν την τήρηση των νόμων – δικαστές.

Τι ονομάστηκε «φωτισμένη δεσποτεία»;

- Ορισμένοι μονάρχες, για να κάνουν πιο αποτελεσματικό το κράτος, τους εφάρμοσαν ιδέες του Διαφωτισμού όπως:
 - περιορισμό των προνομίων των ανώτερων τάξεων
 - λήψη μέτρων κοινωνικής προστασίας
 - ενίσχυση γραμμάτων και τεχνών
- - Φρειδερίκος Β΄ της Πρωσίας, - Μαρία Θηρεσία της Αυστρίας, - Μεγάλη Αικατερίνη της Ρωσίας.

Διαφωτισμός και **θρησκεία**

- ☞ Οι περισσότεροι διαφωτιστές ήταν ντεϊστές, δηλαδή πίστευαν ότι ο Θεός είναι ο δημιουργός του κόσμου, αλλά δε ρυθμίζει την τύχη του και δεν παρεμβαίνει στις ανθρώπινες υποθέσεις.
- ☞ Κάποιοι από τους διαφωτιστές ήταν άθεοι.
- ☞ Όλοι οι διαφωτιστές ασκούσαν κριτική στην Καθολική εκκλησία, κατηγορώντας τη για φανατισμό.
- ☞ Υποστήριζαν την **ανεξιθρησκία** – θα απάλλαζε τους ανθρώπους από τη μισαλλοδοξία.

Διαφωτισμός και **εκπαίδευση**

- Εκπαίδευση = διασφαλίζει τη συνεχή πρόοδο του ανθρώπου
- Ο Ρουσό, στο έργο του *Αιμίλιος*, υποστήριξε ότι η εκπαίδευση πρέπει να βασίζεται στην προσωπική έρευνα του διδασκόμενου.
- Παράλληλα, ο δάσκαλος δεν πρέπει να λειτουργεί ως αυθεντία, αλλά να θέτει τα ερωτήματα και να οδηγεί το μαθητή στην εύρεση των απαντήσεων.

Διαφωτισμός και **οικονομικός φιλελευθερισμός**

- ☞ Στην Ευρώπη από το 16ο ως το 17ο αιώνα κυριαρχούσε ο μερκαντισμός = το κράτος έπρεπε να επεμβαίνει δραστικά στην οικονομία.
- ☞ Σε αντίδραση Γάλλοι οικονομολόγοι υποστήριζαν ότι το κράτος δεν θα έπρεπε να παρεμβαίνει στην οικονομία, η οποία θα έπρεπε να λειτουργεί «φυσικά». **Φυσιοκράτες** – Κενέ.
- ☞ Αγγλία – **Άνταμ Σμιθ** – «Έρευνες για τη φύση και τα αίτια του πλούτου των Εθνών»: το κράτος έπρεπε να επεμβαίνει ελάχιστα στην οικονομική ζωή.

Η Εγκυκλοπαίδεια

- Οι ιδέες του διαφωτισμού συγκεντρώθηκαν στην Εγκυκλοπαίδεια, ένα συλλογικό έργο 33 τόμων.
- Η εγκυκλοπαίδεια φιλοξενούσε όλες τις νέες γνώσεις.
- Πρωτεργάτες: Ντιντερό και Ντ' Αλαμπέρ.

Η διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού

- ☆ Οι ιδέες του Διαφωτισμού διαδόθηκαν αρχικά στα ανώτερα, μορφωμένα κοινωνικά στρώματα.
- ☆ Αργότερα, πολλές από αυτές έφθασαν και σε ευρύτερα τμήματα της κοινωνίας μέσω εκλαϊκευτικών βιβλίων.
- ☆ Οι ιδέες του Διαφωτισμού σύντομα ξεπέρασαν τα σύνορα της Γαλλίας και διαδόθηκαν σε ολόκληρη την Ευρώπη.